

Милош Јелић

мастер теолог

Допринос Карла Ранера и Ханса Урса фон Балтазара обнови есхатологије у Римокатоличкој Цркви

Сажетак: Карл Ранер и Ханс Урс фон Балтазар можда су и два најзначајнија теолога која је Римокатоличка Црква изнедрила у XX веку. Поред осталих области богословља, веома је значајан и њихов допринос обнови есхатологије унутар Римокатоличке Цркве. Есхатологија је дуго била последње поглавље у римокатоличким догматикама. Радом ове двојице теолога, она поново заузима место које јој у теологији са правом припада. У овом раду, аутор даје кратак преглед Ранеровог и Балтазаревог виђења есхатологије, које је, иако се у појединим сегментима не поклапа са званичним учењем Римокатоличке Цркве о есхатологији, имало несумњиво велики утицај на формирање истог.

Кључне речи: Карл Ранер, Ханс Урс фон Балтазар, Римокатоличка Црква, есхатологија.

Уводне напомене

Есхатологија је у Римокатоличкој Цркви дуго водила миран живот на маргинама римокатоличког богословља. Реч о есхатологији, углавном се сводила на говор о загробном животу: смрти, рају, паклу и чистишту, али често са мало или нимало везе са оним што Црква по својој природи јесте — есхатолошка реалност *par excellence*. Крајем XIX и почетком XX века ситуација се у том смислу мења набоље, пре свега радовима Јоханеса Вајса и Алберта Швајцера. Кључни помак, ипак, догађа се почев од средине XX века када на богословску сцену у Римокатоличкој Цркви ступају врсни теолози: Конгар, Данијелу, Рацингер, и други, а међу њима, свакако и Карл Ранер и Харс Урс фон Балтазар, чијим се есхатологијама бавимо у овом раду.

Есхатологија Карла Ранера

Богословски рад Карла Ранера (*Karl Rahner*, 1904–1984)¹ имао је великог утицаја на теологију унутар, али и изван Римокатоличке Цркве. Иако је могуће навести одређен број интелектуалаца који су одиграли значајну улогу у развоју његове богословске мисли, попут Томе Аквинског, Канта, Марешала и Хајдегера, ни за једнога од њих се не може рећи да је на Ранера имао одлучујућег утицаја. Ако би и било потребно истаћи некога ко је обликовао Карла Ранера као теолога, то свакако не би био појединац, већ читав један систем, доминантан у римокатоличкој теологији друге половине XIX и прве половине XX века — *неосхоластичизам*. Унутар помешаног система сва питања су била јасно дефинисана, а опсег прихватљивих одговора на та питања — добро познат. Ранер није био усамљен у критици овог самоза-

---

¹ За опште детаље о животу и делу Карла Ранера користили смо: Kilby K., "Karl Rahner" у: *The modern theologians: an introduction to Christian theology since 1918*, David F. Ford with Rachel Muers (ed.), Malden, MA: Blackwell Publishing, 2005, 92–105.

твореног философског и богословског система; ипак, за разлику од других, Ранер га није а priori одбацивао, већ је тражио начине да га доведе у везу са модерном филозофијом, и самим тим га и отвори за савремени свет.

За Карла Ранера не може да се каже да се систематски бавио богословљем: теме које су га интересовале биле су разноврсне. У својим есејима пише, између осталог, и о Светој Тројици, оваплоћењу, Цркви, светим тајнама, Богородици, анђелима, индугенцијама, јересима, развоју доктрине, поезији, детињству, моћи, симболима, аскетизму, молитви, односу хришћанства и марксизма, теорији еволуције, психотерапији. Бавио се свакако и питањима есхатологије, која је, према одређеним истраживачима Ранеровог богословског опуса, прешла кроз три фазе, баш као и Ранерова антропологија и теологија у целини². Према њима, у првој фази Ранер бива усредсређен на вечну судбину појединца, друга фаза свој врхунац достиже у Ранеровом есеју о љубави према Богу и према ближњем, док у трећој фази под утицајем Другог ватиканског концила и Мецове политичке теологије, сагледава човека као члана политичке, законодавне, економске, социјалне, културолошке и религијске заједнице. У овој последњој фази, Ранер се бави секуларним идеологијама — марксизмом, будућношћу људске историје, надом, односом између хришћанства и хуманизма, револуције и ослобођења.³ Пишући о есхатологији, Ранер је ставља у различите контексте⁴, али истовремено и инсистира на јединственом есхатолошком приступу.

Хришћанска есхатологија је за Ранера, колико учење о последњим стварима, толико и учење о човеку. У том смислу, есхатологија исказује и објашњава човека онако како га разуме хришћанство — „као онога који даље од своје садашњости, егзистира усмерен на будућност“⁵. По Ранеру, човек може себи да каже шта он заправо јесте, тиме што ће себи рећи шта жели и шта може да постане: „Хришћанска је антропологија по човековој бити хришћанска футурологија и хришћанска есхатологија“⁶, сматра он. Есхатолошки искази Новог завета су, за Ранера, закључци из искуства хришћанске садашњости⁷. Зато есхатологија и јесте „човеков поглед у даљину на темељу његовог искуства спасења које он сада стиче по благодати и по Христу; поглед који жели да открије каква мора да буде будућност уколико је садашњост као зачетак будућности таква каквом је човек познаје управо у својој хришћанској антропологији“⁸.

Као што видимо, Ранер хришћанску есхатологију на изванредан начин изједначава са хришћанском антропологијом. Због тога он и наводи да „о есхатама знамо само оно што знамо о човеку, откупљеном, о човеку којег је прихватио Христос и о човеку који је у Божијој милости“⁹. Ипак, есхата, то јест последње ствари, скривене су велом тајне. Немогуће је било каквим сликовитим представама дочарати чове-

² Уп. Phan, Peter, C., „Eschatology“ у: *The Cambridge companion to Karl Rahner*, Declan Marmion and Mary E. Hines (ed.), Cambridge: Cambridge University Press, 2005, 176.

³ *Истио*, 177.

⁴ За индекс тема и дискусија које се тичу есхатологије, види: Pekarske, Daniel T., *Abstracts of Karl Rahner's Theological investigations 1–23*, Milwaukee, WI: Marquette University Press, 2002, 639–657.

⁵ Rahner K., *Temelji kršćanske vjere: uvod u pojam kršćanstva*, Rijeka: Ex libris, 2007, 521.

⁶ *Истио*.

⁷ „О хришћанској есхатологији знамо оно што знамо о човековом садашњем историјско-спасењском стању“, тврди Ранер. Објашњавајући овај свој став он даље каже: „Ми не пројектујемо у човеково искуство себе и Бога у благодати и у Христу, искуство које је усмерено на будућност зато што управо своју властиту садашњост човек уопште не може да разуме другачије него као настајање, постојање и динамику кретања према будућности... Своју садашњост он разуме увек само ако је разуме као залет, као отварање будућности“ (Rahner K., *нав.гелло*, 522).

⁸ Rahner K., *нав.гелло*, 523.

⁹ *Истио*, 524.

ково спасење које свој циљ и своје место има у Богу, будући да је сам Бог необухватна Тајна, каже Ранер. Оно што је за њега сигурно, ипак, јесте да он испуњење ове, назовимо је есхатолошке антропологије, не доживљава као пуку бесмртност душе, већ као спасење јединственог, целовитог човека.¹⁰ Ранер разликује индивидуалну и колективну есхатологију. Оне су комплементарне — есхатологија конкретног и индивидуалног човека потпуна је само уколико постоји и колективна есхатологија. Ове, условно речено, две есхатологије сапостоје, не као две супротстављене реалности, већ као искази о конкретном човеку који се истовремено посматра и као тренутак људског колектива, али и као увек непоновљива особа коју не можемо да сведемо на свест и друштво. Реч је, дакле, о два истоветна приступа човековој есхатологији, само са две различите позиције.¹¹

Смрт је, за Карла Ранера, крај за читавог човека. „Онај ко сматра да време траје даље поврх човекове смрти и да у том времену даље траје и ‘душа’, тај се данас доводи у несвладиве тешкоће мисли и егзистенцијалног извршења оног збиља хришћански мишљеног“¹², сматра Ранер. Са друге стране, он поручује да једнако греши и онај ко сматра да је смрћу све завршено, зато што човеково време не тече даље.¹³ Вечност, за Карла Ранера, извире, израста из времена¹⁴ и није једноставно придодата времену:

„У стварности, у времену као његов властити, дозрели плод, настаје вечност која се више не наставља иза доживљенога времена, већ управо укида време које је постало временски ограничено како би се могла остварити слобода, коначна истина.“¹⁵

Вечност није у бескрај продужено време; оно је ту да би се у њему оствариле слобода и духовност. Истовремено, време које „не траје као залет духа и слободе“, по Ранеру, „не рађа никакву вечност“¹⁶. Истинитост бића Ранер види у вечном постојању, а не у временском трајању. Зато тек кроз смрт, не након ње — ову суптилну разлику Ранер посебно наглашава — показује се истинитост човековог слободног постојања у времену. Ранер одбацује проток времена после човекове смрти, јер сматра да би, у супротном, човеково биће егзистирало на начин који не би имао коначну важност, имајући пред собом „отворену будућност временске врсте, у којој би све још једном могло бити бескрајно другачије“¹⁷.

¹⁰ У том смислу, он каже: „Хришћанска би антропологија била непотпуна, заправо погрешна, ако би есхате појединца хтела да разуме као пуку спасење човекове апстрактне душе, ако би само њој хтела да припише бесмртност, а њену судбину да учини независном од преображења света, од васкрсења тела, тј. од спасења јединственог човека... Према исправно разумеваној хришћанској антропологији, унапред је јасно да хришћанска есхатологија — премда у хришћанској теологији постоје неке врло снажне подструкте те врсте — уопште не може просветитељски и рационалистички да конципира човеково спасење као чисту бесмртност душе“ (Rahner, K., *нав.гелo*, 524).

¹¹ (Са)постојање индивидуалне и колективне есхатологије, Ранер овако објашњава: „Зато што се индивидуална есхатологија не може одвојити од човека као телесног историјског бића... ни хришћанска есхатологија не може мислити на ту ствар тако да свет и његова историја напросто бесконачно иду даље и да се само појединац као индивидуа, као лична егзистенција, избавља из те даље протичуће историје и тако достиже своје индивидуалистичко испуњење.“ (Rahner, K., *нав.гелo*, 536)

¹² Rahner, K., *нав.гелo*, 527.

¹³ *Исѿо*, 528.

¹⁴ Ранер инсистира на терминологији „вечност у времену“. Постоје читаве студије које се баве Ранеровом есхатологијом, а које су, између осталог, инспирисане оваквим Ранеровим приступом односа времена и вечности. Види, на пример: Phan, Peter C., *Eternity in time: a study of Karl Rahner's Eschatology*, Selinsgrove, PA: Susquehanna university press, 1988.

¹⁵ Rahner, K., *нав.гелo*, 528.

¹⁶ *Исѿо*.

¹⁷ *Исѿо*, 528.

„Вечност као плод времена јесте долазак Бога или у апсолутној одлуци љубави за њега, за његову непосредност и близину лицем у лице, или у крајњем стању затварања себе пред Њим све до пламтећег пакла вечне безбожности.“¹⁸

Сваки човек у себи носи могућност вечног живота — не постоји човек који не би могао да истински (вечно) постоји. Заправо, сама чињеница да свако у времену стоји пред Богом „који је суд и спасење“, упућује нас на то да је свако појединачно човек вечности, а не, само, како каже Ранер, „пресветли дух историје“. Испуњење човека догађа се у сусрету са Богом, у апсолутној близини Божијој; реч је о тајни неисказивог блаженства коју налазе они који умиру у Господу¹⁹.

По питању чистиљашта, Ранер је донекле резервисан, бар када је званични језик римокатоличке теологије у питању. За њега је учење о чистиљашту, нешто друго од догматски дефинисаног учења о пургаторијуму²⁰. Овакав став о међустању, које Ранер назива „стање прочишћења“ или „место прочишћења“, чак пре него „чистиљаште“, он заснива на већ поменутом ставу да човековом смрћу престаје да протиче време за тог конкретног човека. У ком смислу и којем степену се онда могу примењивати временске категорије када се говори о чистиљашту? То је тема која, према Ранеру, још није до краја изведена у римокатоличкој теологији, будући да би и „ортодоксни хришћанин могао показати извесне резерве према уобичајеном начину предочавања“²¹. Сигурно је, каже Ранер, да у том смислу „треба учинити још много тога“, те да „се још увек могу отклонити многе тешкоће узроковане учењем о међустању, о чистиљашту“²².

Што се учења о паклу тиче, Ранер је ту јасан: човек је биће које своје коначно испуњење може да оствари и у изрицању „не“ Богу:

„Као онај који ходи у инвидиуално отвореној историји спасења, који своју слободу још увек остварује у отворености двају радикално различитих могућности, човек не може да каже да апсолутна изгубљеност као крај и испуњење грехом прожете слободе није никаква могућност с којом би морао да рачуна.“²³

Да пакао постоји као могућност, Ранер објашњава тиме што у супротном историја не би била простор слободе, те из тог разлога за сваког појединца и задржавамо могућност „изгубљености коначне врсте“. Ово ипак не значи да су искази о блаженом, позитивном испуњењу човековом, са једне и исказ о „коначној изгубљености“, са друге стране, нужно искази исте вредности. Није, дакле, реч о томе да човек као на раскршћу стоји пред та два једнако вредна пута, већ о томе да „та отвореност слободног могућег испуњења у изгубљености стоји покрај учења да свет и светска историја као целина заиста увиру у вечни живот код Бога“²⁴.

Ранер је, како је сâм изјављивао у свом познијем животном добу²⁵, размишљао и о могућности спасења свих — *апокайпсџази*. Међутим, он у своме раду не изно-

¹⁸ *Исџо*, 532.

¹⁹ *Исџо*.

²⁰ *Исџо*, 533.

²¹ *Исџо*, 534.

²² *Исџо*.

²³ *Исџо*, 535.

²⁴ *Исџо*, 536.

²⁵ „Пре годину или две, заиста сам имао намеру да напишем нешто о могућем правоверном учењу о апокатастази, доктрини по којој ће сва слободна бића на крају имати удела у милости спасења... Упркос одређеним текстовима у Новом завету ја не знам са апсолутном сигурношћу да се вечни губитак јавља за било којег појединачног човека... Тако да бих још увек волео да напишем нешто о овом учењу што би било правоверно и прихватљиво“, изјавио је Ранер у својој 75. години (Leo J. Donovan, „Living with Mystery: Karl Rahner’s Reflections at 75“, наведено према: La Due William J., *The Trinity Guide to Eschatology*, 57.

си формалне аргументе за универзално обновљење, чак ни у виду наде за тако нешто. Ипак, како сматрају поједини проучаваоци Ранерове есхатологије, два поља његове теологије — његова антропологија и херменеутика могу да се сматрају могућом основом за универзализам²⁶.

Есхатологија Ханса Урса фон Балтазара

Попут Карла Ранера, и Ханс Урс фон Балтазар (*Hans Urs von Balthasar*, 1905–1988) сврстава се међу класике двадесетог века, када је савремена хришћанска теологија у питању²⁷. Заправо, његово дело је по својој тематици врло опширно и сложено и залази у подручја, не само теологије, већ и философије, књижевности и уметности²⁸. По својој језику, стилу и начину изражавања, сматрају неки, био је прави песник у прози²⁹, а своја прва теолошка и философска размишљања посветио је управо есхатолошким питањима³⁰. Као и целокупна Балтазарова теологија и његова есхатологија христорцентрична је од почетка до краја.³¹ Он сам истиче неопходност христорлошког тумачења есхатолошких стварности, на најдубљем нивоу, у тријадолошким терминима³². За Балтазара, хришћанска есхатологија, зато, није пуко извештавање о будућим временима, већ оно последње што одређује човекову егзистенцију овде и сада — то последње је за хришћане Исус Христос; целокупна хришћанска есхатологија концентрисана је у есхатолошком деловању Исуса Христа у историји.³³

Своје поимање есхатологије Балтазар је развијао у многим чланцима и књигама. У делу „Реч постаде тело“ он есхатологију назива „олујним центром“ (*the storm center*) теологије нашега времена. Она (=есхатологија) представља извор жестоких олуја које прете свим богословским пољима, чинећи их плодносима, уништавајући или обнављајући њихове разноврсне усеве.³⁴ Према Балтазару, есхатон или коначна судбина света, драматична је не само за творевину већ и за Бога³⁵. Централно питање његове есхатологије, стога, тиче се значења света Богу: шта би Бог, који жели спасење свих, могао да „изгуби“ ако део његових створења претрпи вечно проклетство?³⁶ Идеју ове својеврсне *Бојо-драме*, Балтазар развија у последњем тому свога истоименог дела³⁷.

Балтазар се, као католик, у есхатологији држи утврђених доктрина вере и не показује намеру да их доводи у питање.³⁸ Истовремено, он проширује поље сво-

²⁶ Уп. Ludlow, M., *Universal Salvation: Eschatology in the Thought of Gregory of Nyssa and Karl Rahner*, Oxford [England]: Oxford University Press, 2000, 243.

²⁷ Уп. *The modern theologians: an introduction to Christian theology since 1918*, David F. Ford with Rachel Muers (ed.), Malden, MA: Blackwell Publishing, 2005, 106–123

²⁸ Уп. Gibellini, R., *Teologija dvadesetog stoleća*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1999, 238.

²⁹ Уп. Antolović, J., „Graditelji suvremene teološke misli — Hans Urs von Balthasar“, *Obnovljeni život*, 31.4 (1976), 352.

³⁰ Raguž, I., „Hans Urs von Balthasar, Eschatologie in unserer Zeit. Die letzten Dinge des Menschen und das Christentum, Johannes, Einsiedeln, 2005., 156 str.“ (prikaz), *Služba Božija*, 46.2 (2006), 225.

³¹ Wainwright, G., „Eschatology“ у: Oakes, Edward T., and David Moss. *The Cambridge Companion to Hans Urs von Balthasar*, Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 2004, 116.

³² Balthasar, Hans Urs von., *The Word Made Flesh. Explorations in Theology vol. I*, San Francisco: Ignatius Press, 1989, 270.

³³ *Исїо*.

³⁴ *Исїо*, 255.

³⁵ Уп. Healy, Nicholas J, *The Eschatology of Hans Urs von Balthasar: Being As Communion*, Oxford: Oxford University Press, 2005, 1.

³⁶ *Исїо*, 19.

³⁷ Уп. Balthasar, Hans Urs von., *Theo-Drama: Theological Dramatic Theory. Vol. 5. The Last Act*. San Francisco: Ignatius, 1998.

³⁸ Уп. Wainwright, G., *нав. дело*, 114. Реч је, између осталог, о доктринама о универзалности смрти као последици греха, Посебном суду, Господњем доласку на крају времена и васкрсењу тела о Последњем суду (Види: Balthasar, Hans Urs von., *The Word Made Flesh*, 257–258).

га интересовања и на друге, назовимо их тако, мање конвенционалне теме: шта се налази изван просторно-временског оквира овога света или шта се дешава са човеком у тренутку смрти, укидање историје и „сабирање њених плодова у житнице вечности“ и суд над творевином и њено коначно стање у Богу.³⁹

Попут Ранера, и фон Балтазар у Богу види коначну истину света а самим тим и човека:

„Бог је ‘последња ствар’ за творевину. Задобијен, он је небо; изгубљен, он је пакао; за оне које испитује, он је суд; онима који се чисте, он је чистиштиште. Он је тај коме коначна бића умиру, и кроз кога васкрсавају, за њега и у њему.“⁴⁰

Отуда, хришћанска нада „иде изван овога света, али га не пролази: уместо тога, узима свет са собом на своме путу ка Богу, који је у себи милостиво припремио пребивалиште за нас и за свет“⁴¹.

Христос је сама суштина последњих ствари. Није случајно, онда, што Га Балтазар назива „владајућим центром“ (*The Governing Center*) хришћанске есхатологије⁴², стављајући тако знак једнакости између Христа и есхатона. Есхатологија у целини, према Балтазару, свој центар има у Божијој одлуци „да угнезди створени свет, са човеком у његовом средишту, у сопствени бескрајни унутрашњи живот, на крају света“⁴³. Зато је Христов долазак историјски завршетак унапред планираног и у самом стварању покренутог натприродног поретка; оно што ће се на крају — на крају историје генерално и на крају сваког појединачног људског живота — открити у Омеги јесте Алфа ради којег је, следећући недвосмисленом виђењу апостола Павла у Посланици Ефесцима (Еф 1, 1–10), свет и створен: „Омега је разумљиво само на основу Алфа; оба чине једно у спасавајућој одлуци Божијој. Есхатологија је ушће ка којем протологија тече и не може да се замисли одвојено од свога извора“⁴⁴.

„Есхатон није човек, већ Тројични Бог, који у Христовом Крсту, силаску у пакао и Васкрсењу даје чврсту основу свим људским активностима — било да је реч о греху или о љубави“⁴⁵, вели Балтазар. Начин на који Христос — есхатон одређује коначно стање човека и света, сматра он, може да буде објашњено једино кроз оно што се са Христом догодило, и то тако да последње ствари треба да разумемо као аспекте догађаја који је по своме карактеру христолошки и еклисиолошки.⁴⁶

Балтазар посебно говори о Христовом силаку у Ад на Велику суботу — ова тема је за његово виђење есхатологије, веома значајна. Према Балтазару, Христов силазак у пакао који се догодио између Његове смрти и васкрсења, „неопходан је израз догађаја спасења“⁴⁷, будући да пре овог догађаја за човека није био могућ улазак на небо. Тајна Велике суботе, како је Балтазар назива, двострука је по смислу:

³⁹ Balthasar, Hans Urs von., *The Word Made Flesh*, 257–258. Балтазар истиче да је у традиционалној теологији, есхатологија била ограничена на теме „смрти, суда, пакла и неба“. У новијевреме поље интересовања есхатологије бива проширено на све оно што има утицаја на стари свет са Христовим долазком и посебно његовим Васкрсењем. (Уп. Balthasar, Hans Urs von., *Spirit and institution. Explorations in Theology IV*, San Francisco: Ignatius press, 1995, 423).

⁴⁰ Balthasar, Hans Urs von., *The Word Made Flesh*, 260.

⁴¹ Balthasar, Hans Urs von., *Theo-Drama: The Last Act*, 176.

⁴² *Исцшо*, 19–24.

⁴³ Balthasar, Hans Urs von., *Spirit and institution*, 457.

⁴⁴ *Исцшо*, 423.

⁴⁵ Balthasar, Hans Urs von., *Theo-Drama: The Last Act*, 368.

⁴⁶ Balthasar, Hans Urs von., *The Word Made Flesh*, 263.

⁴⁷ *Исцшо*.

истовремено је крајњи израз самоиспражњења и почетак славе, чак и пре васкрсења.⁴⁸ Балтазар сматра да је Христов силазак међу душе умрлих био неопходан: „Ако је Исус страдао на Крсту за грехе света... онда он мора да искуси, солидарисући се са грешницима који су отишли у подземни свет, њихову безнадежну одвојеност од Бога“⁴⁹; у супротном, сматра Балтазар, не бисмо знали кроз које фазе и стања човек пролази чекајући спасење.

Као што смо то већ на више места у раду нагласили, у традицији западног хришћанства као „последње ствари“ издвајају се четири: смрт, суд, рај и пакао, а све их држи заједно усмереност на долазак Христа као Судије и Спаситеља, са чиме се и сâм Балтазар слаже. Оно што, међутим, осим ових традиционалних антрополошких тема Балтазара у есхатологији непрекидно привлачи јесте могуће „обновљење свих ствари“⁵⁰.

Балтазар у своме делу *Можемо ли да се надамо да ће сви сâсисти*⁵¹ истиче две врсте новозаветних текстова, међусобно наизглед непомирљивих: прва серија текстова говори о вечној изгубљености, друга о Божијој вољи и способности да све спасе⁵². Писмо недвосмислено оставља могућим двоструки исход Суда, те стога и није могуће произвољно подредити једну групу текстова другој, те самим тим пронаћи упориште за веру у спасење свих:

„Јеванђеље објављује отворену ситуацију у којој је Исус Судија и Спаситељ. Новозаветна есхатологија није објективни опис финалне драме, није предвиђање, већ обећање... Оно што нам преостаје није знање, већ хришћанска нада.“⁵³

Балтазар примећује „да је сада противно вери надати се у спасење свих људи“⁵⁴, ипак, он управо на нади и гради могућност спасења свих: он, дакле, у такво спасење не верује, он му се нада⁵⁵, иако је свестан да спасење, као дар љубави, може да буде и слободно одбачено од стране створених бића:

„Браћа и сестре у Христу... могу да оману у достизању своје коначне судбине у Богу и да уместо тога трпе вечно проклетство са његовим бескрајним болом — што би, заправо, представљало осујећење Божјег свеопштег плана о спасењу. Ако узмемо за озбиљно своју веру и поштујемо речи Писма, морамо натерати себе да прихватимо такву могућност, упркос нашем осећају одбојности.“⁵⁶

Са друге стране, као што човек има слободу да одбаци Бога, тако и Бог има слободу да не одбаци онога ко њега одбацује, сматра Балтазар:

„Свако ко покуша да изабере потпуну одбаченост — у намери да себе потврди у односу на Бога — налази себе супростављеним личности некога ко је ‘апсолутно више’ одбачен од њега. Треба да размотримо, стога, да ли је Бог слободан да сусретне грешника који га одбацује, у беспомоћној личности распетог Брата, одбаченог од Бога, на такав начин да грешник увиђа да ‘овај човек, као и ја одбачен од Бога, од-

⁴⁸ *Исѿо*, 264.

⁴⁹ Balthasar, Hans Urs von., *Spirit and institution*, 408.

⁵⁰ Уп. Wainwright, *нав. дело*, 115.

⁵¹ Balthasar, Hans Urs von., *Dare We Hope: “That All Men Be Saved”?*; with, *A Short Discourse on Hell*, San Francisco: Ignatius Press, 1988.

⁵² Balthasar, Hans Urs von., *Dare We Hope*, 29.

⁵³ *Исѿо*, 251, навод према Wainwright, *нав. дело*, 123.

⁵⁴ Balthasar, Hans Urs von., *The Word Made Flesh*, 267.

⁵⁵ Уп. Wainwright, G., *нав. дело*, 124.

⁵⁶ Balthasar, Hans Urs von., *Dare We Hope*, 237, навод према Healy, Nicholas J., *нав. дело*, 206.

бачен је ради мене. Ово није питање принуде; човек који је изабрао (или мисли да је изабрао) потпуну изолацију у самодовољности, открива да му се Бог јавља, у самој његовој изолацији, у личности Некога ко је још више изолован.⁵⁷

Закључак

У чему би се, дакле, састојао допринос Карла Ранера и Ханс Урс фон Балтазара када је обнова есхатологије у Римокатоличкој Цркви у питању? У томе што су, као што смо то и овим кратким прегледом надамо се показали, увиђали суштинску важност есхатологије за целокупно хришћанско богословље, те су се њоме озбиљно и бавили, дајући јој одговарајућу пажњу и место које јој припада, за разлику од онога што је вековима пре тога био случај у средњовековној теологији. Њихов рад је на директан или индиректан начин значајно утицао, како на концилско, тако и постконцилско бављење есхатологијом у Римокатоличкој Цркви. Можемо стога да закључимо да, иако су се њихова виђења појединих есхатолошких тема понекад и супротстављала званичном учењу Римокатоличке Цркве, сигурно је да су имала немерљив значај управо у формирању истог тог учења.

Summary: Karl Rahner and Hans Urs von Balthasar are perhaps the two most important theologians of the Roman Catholic Church in the twentieth century. Apart from other areas of theology, their contribution to the reconstruction of eschatology within the Roman Catholic Church is of great importance, too. Eschatology has been the ultimate chapter in the Roman Catholic dogmatics for a long period of time. Thanks to the work of these two theologians, it took its belonging place in Roman Catholic theology. In this paper, the author provides a brief overview of Rahner's and Balthasar's eschatological point of view, which, although in some segments do not coincide with the official teaching of the Roman Catholic Church regarding eschatology, undoubtedly had a major influence on the formation of that teaching.

Литература

- Antolović, J., „Graditelji suvremene teološke misli — Hans Urs von Balthasar“, *Obnovljeni život*, 31.4 (1976), 351–366.
- Balthasar, Hans Urs von., *Dare We Hope: “That All Men Be Saved”?; with, A Short Discourse on Hell*, San Francisco: Ignatius Press, 1988.
- Balthasar, Hans Urs von., *Spirit and institution. Explorations in Theology IV*, San Francisco: Ignatius press, 1995.
- Balthasar, Hans Urs von., *The Word Made Flesh. Explorations in Theology vol. I*, San Francisco: Ignatius Press, 1989.
- Balthasar, Hans Urs von., *Theo-Drama: Theological Dramatic Theory. Vol. 5. The Last Act*. San Francisco: Ignatius, 1998.
- Gibellini, R., *Teologija dvadesetog stoleća*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1999.
- Healy, Nicholas J, *The Eschatology of Hans Urs Von Balthasar: Being As Communion*, Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Kilby K., “Karl Rahner” y: *The modern theologians: an introduction to Christian theology since 1918*, David F. Ford with Rachel Muers (ed.), Malden, MA: Blackwell Publishing, 2005, 92–105.
- La Due William J., *The Trinity Guide to Eschatology*. New York: Continuum, 2004.

⁵⁷ Balthasar, Hans Urs von., *Theo-Drama: The Last Act*, 312. Балтазар очигледно своју тезу заснива на Христовој „одбачености“ на Крсту од стране Оца. (уп. Мт 27, 46).

- Ludlow, M., *Universal Salvation: Eschatology in the Thought of Gregory of Nyssa and Karl Rahner*, Oxford [England]: Oxford University Press, 2000.
- Pekarske, Daniel T., *Abstracts of Karl Rahner's Theological investigations 1–23*, Milwaukee, WI: Marquette University Press, 2002, 639–657.
- Phan, Peter C., *Eternity in time: a study of Karl Rahner's Eschatology*, Selinsgrove, PA: Susquehanna university press, 1988.
- Phan, Peter, C., “Eschatology” y: *The Cambridge companion to Karl Rahner*, Declan Marmion and Mary E. Hines (ed.), Cambridge: Cambridge University Press, 2005, 174–192.
- Quash B., “Hans Urs von Balthasar” y: *The modern theologians: an introduction to Christian theology since 1918*, David F. Ford with Rachel Muers (ed.), Malden, MA: Blackwell Publishing, 2005, 106–123.
- Raguž, I., “Hans Urs von Balthasar, Eschatologie in unserer Zeit. Die letzten Dinge des Menschen und das Christentum, Johannes, Einsiedeln, 2005., 156 str.” (prikaz), *Služba Božija*, 46.2 (2006), 225–230.
- Rahner K., *Temelji kršćanske vjere: uvod u pojam kršćanstva*, Rijeka: Ex libris, 2007.
- Wainwright, G., “Eschatology” y: Oakes, Edward T., and David Moss. *The Cambridge Companion to Hans Urs Von Balthasar*, Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 2004, 113–130.